

Universiteit
Leiden
The Netherlands

De ordinaire kap : een bouwhistorische studie naar kapconstructies op Leidse huizen tusen 1300 en 1800

Orsel, E.D.

Citation

Orsel, E. D. (2020, March 3). *De ordinaire kap : een bouwhistorische studie naar kapconstructies op Leidse huizen tusen 1300 en 1800*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/86020>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/86020>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/86020> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Orsel, E.D.

Title: De ordinaire kap : een bouwhistorische studie naar kapconstructies op Leidse huizen tusen 1300 en 1800

Issue Date: 2020-03-03

LITERATUUR

LITERATUUR

Adam, B., 2015, 'Nederlandse houthandel op de Elbe in de zeventiende en achttiende eeuw', in: *Bulletin KNOB*, jrg. 114, nr. 3, 144-157.

Alcock, N.W. et al., 1989, *Recording timber-framed buildings: an illustrated glossary*, Practical Handbooks in Archeology, No. 5, London.

Alcock, N.W., 1992, 'Cruck-Konstruktionen', in: *Hausbau in Grossbritannien*, Jahrbuch für Hausforschung, band 40, Marburg, 187-207.

Baar, P.J.M. de, 1982, 'De droogmaking van de Starrevaartpolder', in: *Rijnlandse Molenstichting*, Jaarboekje 1982, 65-92.

Baar, P.J.M. de et al. (red.), 1983a, *Het Jean Pesijnhof*, De Leidse hofjes, jrg. 12, nr. 2, Leiden.

Baar, P.J.M. de et al. (red.), 1983b, *Meermansburg, Leidens grootste hofje 1683-1983*, De Leidse hofjes, jrg. 13, nr. 1-2, Leiden.

Baar, P.J.M. de et al. (red.), 1985a, *Sint Annahofje*, De Leidse hofjes, jrg. 14, nr. 1-2, Leiden.

Baar, P.J.M. de, 1985b, 'De Slaaghbrug: Bij huize Groenoord en molen De Herder', in: *Leidsche Courant*, 2 november 1985.

Baar, P.J.M. de, L. Barendrecht en H. Suurmond-Van Leeuwen, 1986, *Stadstimmerwerf, Stadshulpwerf, Stadswerf*, Leiden.

Baar, P.J.M. de, 1994, 'Dakpannen in Leiden', in: *Renus*, mededelingenblad van de AWN, afd. Rijnstreek, nr. 2, 24-30.

Baar, P.J.M. de, 1996, 'Openbare werken in Leiden', in: *Architectuur & Monumentengids Leiden*, Leiden, 30-34.

Baar, P.J.M. de, 2015, 'Gilden in Leiden', in: *Kunst & Ambacht*, Open Monumentendagen Leiden, Leiden, 26-27.

Bakker, J.S., 2014, 'Verloren gewaande Leidse molen teruggevonden', in: *Molenwereld*, nr. 9, jrg. 17, 318-329.

Barendregt, L., 2001, 'De Blaasbalg, de Dood en het Zwarte Schaap, Zaanse molens in Zoeterwoude en Leiderdorp', in: *Leids jaarboekje 2001*, Leiden, 145-174.

Barnwell, P.S. en A.T. Adams, 1994, *The House Within: interpreting Medieval Houses in Kent*, London.

BBA, Bureau voor Bouwhistorie en Architectuurgeschiedenis, 2005, *Vredenburg en de koepel van Bellevue, Kleine Houtweg 113 & 119, Haarlem, Deel I, Bouwhistorische opname met waardestelling*, Utrecht.

Bedal, K., 1977, *Ländliche Ständerbauten des 15. bis 17. Jahrhundert in Holstein und im südlichen Schleswig*, Neumünster.

Bedal, K., 1978, *Historische Hausforschung, Eine Einführung in Arbeitsweise, Begriffe und Literatur*, Münster.

DE ORDINAIRE KAP

- Beisterveld, J. en A.A. Kok, 1948, *Het monumentale dak*, Heemschutserie, Amsterdam.
- Bemelmans, H., 1984, *Het Harteveltcomplex te Leiden, een bouwhistorisch onderzoek*, Delft.
- Bemelmans, H., 1987, *Schenkel-spanten*, Delft/Zeist.
- Bemelmans, H., 1989, 'Schenkelspanten', in: *Restauratie Vademecum*, deel 2c, Samengestelde spanten, Philibert-spant, RV blad 01, 1-10, Zeist.
- Bentham, M. van en M. Masop, 1999, *Het wateren van hout, naar een verbeterde kwaliteit van Nederlands hout*, Amsterdam.
- Berends, G., 1996, *Historische houtconstructies in Nederland*, Arnhem.
- Berends, G., 1997, 'Het verspreidingsgebied van het Rijndak en het Maasdak', in: *Restauratie Vademecum*, deel 2a, Dakbedekking, lei, RV blad 01, 1-2, Zeist.
- Berends, G., 2017, *Van punt tot mijl, De vroegere voet-, roede- en mijlmaten in Nederland*, Amersfoort.
- Berg, A., 1982, 'Konstruktionen im profanen norwegischen Holzbau des Mittelalters', in: *Frühe Holzkirchen im nördlichen Europa*, Hamburg, 349-354.
- Berg, B. van den, 1992, *De Pieterskerk in Leiden*, Utrecht.
- Berge Henegouwen, A.D. van, 2000, *'Alwaer uythanght het Moeriaenshoofd', Breestraat 115, een studie naar de bouw- en bewonersgeschiedenis*, Doctoraalscriptie Vaderlandse Geschiedenis, Universiteit Leiden, Leiden.
- Binding, G., 1989, 'Holzbau – Geräte', in: *Europäische Technik im Mittelalter, Tradition und Innovation*, Berlin, 77-80.
- Binding, G., 1990, *Fachterminologie für den historischen Holzbau, Fachwerk – Dachwerk*, Köln.
- Binding, G., 1991, *Das Dachwerk auf Kirchen im deutschen Sprachraum vom Mittelalter bis zum 18. Jahrhundert*, München.
- Binding, G. en N. Nussbaum, 1978, *Der mittelalterliche Baubetrieb nördlich der Alpen in zeitgenössischen Darstellungen*, Darmstadt.
- Bismanis, M.R., 1987, *The medieval English domestic timber roof, a handbook of types*, American university studies, series IX, History, vol. 25, New York.
- Bláha, J., 2008, 'Traces of construction techniques and processes', in: *Matériaux de l'architecture et toits de l'Europe*, Les Dossiers de l'IPW, 6, Namen, 145-150.
- Bláha, J., K. Janák en P. Růžička, 2008, 'Traces of woodworking tools', in: *Matériaux de l'architecture et toits de l'Europe*, Les Dossiers de l'IPW, 6, Namen, 128-139.
- Blijdenstijn R. en R. Stenvert, 2000, *Bouwstijlen in Nederland 1040-1940*, Nijmegen.
- Blockmans, W. en P. Hoppenbrouwers, 2016, *Eeuwen des ondersheids, Een geschiedenis van middeleeuws Europa*, Amsterdam.

LITERATUUR

- Bochove, van C., 2008, *The economic consequences of the Dutch, Economic integration around the North Sea, 1500-1800*, Proefschrift Universiteit Utrecht, Utrecht.
- Boekwijt H. en A. van Drunen, 1996, 'Het middeleeuwse tussenbalkjuk opnieuw beschouwd', in: *Monumenten en bouwhistorie, Jaarboek Monumentenzorg 1996*, Zeist, 19-28.
- Boer, D.E.H. de, 1991, 'Leiden in de middeleeuwen', in: *Stof uit het Leidse Verleden, zeven eeuwen textielnijverheid*, Leidse Historische Reeks nr. 5, Utrecht, 32-45.
- Boer, D.E.H., 2008, 'De ontдорping van de stad, Leiden rond 1300', in: *Eeuwig Leiden, Leids Jaarboekje 2008*, Leiden, 33-61.
- Boer, P., 2015, 'Zwolse kappen', in: *Onzichtbaar Zwolle, Archeologie en bouwhistorie van de stad*, Zwolle, 245-269.
- Boerefijn W. en E.D. Orsel, 2009, 'De Bouwhistorische verwachtingskaart', in: *Ongekend Leiden*, Leiden, 49-72.
- Bosboom, S., 1657, *Cort onderwys vande vyf Colomen*, Amsterdam.
- Bosboom, S., 1750, *'t Dubbelt Bosboom, Architectura, vervattende in zig 't kort en bondig onderwys van de 5 colommen*, Amsterdam.
- Bosma K. et al., 2007, *Bouwen in Nederland, 600-2000*, Zwolle/Amsterdam
- Bouwmeester, H.M.P., 2014a, 'Het ontstaan en de vroegste ontwikkeling van het Nederlandse stadshuis', in: *Huisplattegronden in Nederland, Archeologische aspecten van het huis*, Amersfoort, 421-463.
- Bouwmeester, J., 2014b, 'The Development of Dutch Townhouses 700-1300', in: *Dwelling, Identities and Homes, European Housing Culture from the Viking Age to the Renaissance*, Højbjerg, 243-253.
- Brade, W.C., 1842, *Theoretisch en practisch bouwkundig handboek*, 's-Gravenhage.
- Brand, H., 2008, 'Een pre-industriële samenleving onder spanning, Leiden rond 1500', in: *Eeuwig Leiden, Leids Jaarboekje 2008*, Leiden, 95-120.
- Brandenburgh, C.R. (red.), 2011, *Archeologisch, bouwhistorisch en archiefonderzoek naar de bewoning aan het Steenschuur, ter plaatse van het voormalige Kamerlingh Onnes Laboratorium*, Bodemonderzoek en Bouwhistorie in Leiden 2, Leiden.
- Brandenburgh, C.R., J.F. Dröge en E.D. Orsel, 2010, 'Het archiefonderzoek naar het St.-Catharinagasthuis te Leiden', in: *Leiden – Aalmarktschool, Archeologisch en bouwhistorisch onderzoek naar 800 jaar bewoning langs de Oude Rijn, ter plaatse van het voormalige St.-Catharinagasthuis*, Bodemonderzoek en Bouwhistorie in Leiden 1, Leiden, 306-320.
- Brandenburgh, C.R. en E.D. Orsel, 2013, *Onderzoeksagenda Archeologie en Bouwhistorie Leiden*, Leiden.
- Brons, J.C., 1985, *De geschiedenis van de panden Nieuwe Rijn 9 en 10 vanouds genaamd Het Vergulde Paert (nr. 9) en De Drie Coorenaeren (nr. 10)*, Leiden.
- Brouwer, P., 2011, *De wetten van de bouwkunst, Nederlandse architectuurboeken in de negentiende eeuw*, Amsterdam.

DE ORDINAIRE KAP

- Buis, J., 1985, *Historia Forestis, Nederlandse bosgeschiedenis*, AAG Bijdragen 26, Afdeling Agrarische Geschiedenis, Landbouwhogeschool Wageningen en HES Studia Historica, deel 14, Utrecht.
- Buisman, J., 2011, *Extreem weer! Een canon van weergaloze winters & zinderende zomers, hagel & hozen, stormen & watersnoden*, Franeker.
- Campbell, J.W.P., 2007, *Building St Paul's*, London.
- Campen, P. van, 1780, *Grondbeginsels der Bouwkunstige Reekenkunde*, Leiden.
- Campen, P. van, M.I.S. Bevel en P.E. Rijk, 1826, *Grondbeginselen der bouwkunstige reekenkunde*, Leiden.
- Caston, P., 2006, 'Historic Roof Trusses between 1500 and 1700 in German-speaking Central Europe: Documentation, Analysis and Development', in: *Proceedings of The Second International Congress on Construction History*, Cambridge, 579-597.
- Cleijne, I.J. et al., 2017, *Huizenbouw en percelering in de late middeleeuwen en nieuwe tijd, Van hout(skelet)bouw naar baksteenbouw in tien steden*, Nederlandse Archeologische Rapporten 59, Amersfoort.
- Cramer, J en T. Eißing, 1996, *Dächer in Thüringen*, Arbeitshefte des Thüringischen Landesamtes für Denkmalpflege, Bad Homburg en Leipzig.
- Daelemans, F., 1975, 'Leiden 1581: een socio-demografisch onderzoek', in: *AAG Bijdragen 19*, Afdeling Agrarische Geschiedenis, Landbouwhogeschool Wageningen, Wageningen, 137-215.
- Danckers, J., z.j. (omstreeks 1675), *Architectura Chivilis, Vertoonende verscheyde Treffelijcke Cappn So van Toorens, Kercke, als mede veelderhande voorname Huysen, etc en eenige Wenteltrappe*, Amsterdam.
- De Jonge, K, en K. van Balen (red.), 2002, *Preparatory Architectural Investigation in the Restoration of Historical Buildings*, Leuven.
- De Jonge, K., P. Geleyns en M. Hörsch, 2009, *Gotiek in het hertogdom Brabant*, Leuven.
- De l'Orme, P., 1567, *Le premier tome de l'Architecture*, Paris.
- De Vos, P.J., 2014, 'Gebogen Duitse spantconstructies, Haarlemmerstraat 164, Leiden', in: *Nieuwsbrief Stichting Bouwhistorie Nederland*, nr. 57, 57-67.
- De Vos, P.J., 2016, 'Haarlemmerstraat 254, een boerderij in de stad, met een enkelvoudige balklaag uit 1409', in: *Nieuwsbrief Stichting Bouwhistorie Nederland*, nr. 60, 62-74.
- De Vos, P.J., C. de Graaf en A. van Noort, 2016, 'Haarlemmerstraat 254: een boerderij in de stad', in: *Jaarboek 2014/2015 Erfgoed Leiden en Omstreken*, Leiden, 18-25.
- De Vos, P.J., 2017, 'Documenting for posterity: advocating the use of advanced recording techniques for documentation in the field of building archaeology', in: *ISPRS Annals of the Photogrammetry, Remote Sensing and Spatial Information Sciences*, Volume IV-2/W2, 2017, Ottawa, 59-65.
- Debonne, V. en P.J. Lachaert, 2007, 'Een middeleeuws huis in Oudenaarde (prov. Oost-Vlaanderen): historisch en bouwhistorisch onderzoek in Hoogstraat 7', in: *Relicta 3*, Brussel, 237-288.

LITERATUUR

- Derksen, D., 2010, 'Dachwerke der Amsterdamer Bürgerhäuser im 17. Jahrhundert', in: *Hausbau in Holland, Baugeschichte und Stadtentwicklung*, Jahrbuch für Hausforschung, band 61, Marburg, 95-112.
- Dijkstra, M.F.P., 2010, 'Synthese. Achthonderd jaar bebouwing langs de Oude Rijn ter plaatse van het St.-Catharinagasthuis', in: *Leiden – Aalmarktschool, Archeologisch en bouwhistorisch onderzoek naar 800 jaar bewoning langs de Oude Rijn, ter plaatse van het voormalige St.-Catharinagasthuis*, Bodemonderzoek en Bouwhistorie in Leiden 1, Leiden, 321-352.
- Dijkstra, M.F.P., J. van Horssen en E.D. Orsel, 2010, 'Bouwkeramiek en constructiehout. Resten van huizenbouw uit de 13^e en 14^e eeuw', in: *Leiden – Aalmarktschool, Archeologisch en bouwhistorisch onderzoek naar 800 jaar bewoning langs de Oude Rijn, ter plaatse van het voormalige St.-Catharinagasthuis*, Bodemonderzoek en Bouwhistorie in Leiden 1, Leiden, 162-171.
- Dirks, P. en T. Kessels, 2012, *Potloden & puntenslijpers*, Woudrichem.
- Doesburg, J. van, 2014, 'Middeleeuwse huisplattegronden in West- en Midden-Nederland', in: *Huisplattegronden in Nederland, Archeologische aspecten van het huis*, Amersfoort, 341-366.
- Dolfin, M.J., E.M. Kylstra en J. Penders, 1989, *Utrecht, De huizen binnen de singels*, De Nederlandse Monumenten van Geschiedenis en Kunst, De provincie Utrecht, De gemeente Utrecht, deel III, 's-Gravenhage.
- Domínguez Delmás, M. en H. van den Berselaar, 2008, 'Hout, handel en herkomst', in: *RACM, Nieuwsbrief* 5, jrg. 3, nr. 5, Amersfoort, 20-21.
- Domínguez Delmás, M. en H. van den Berselaar, 2009, '“Nederlands” hout op drift, Over houthandelsroutes en de herkomst van hout van de Late Middeleeuwen tot in de 18de eeuw', in: *Vitruvius*, nr. 6, Rotterdam, 12-18.
- Dröge, Bureau voor Bouwhistorie, 1991, *Bouwhistorisch onderzoek Oude Singel 118 te Leiden*, Leiden.
- Dröge, Bureau voor Bouwhistorie, 1993, *Bouwhistorische aantekening Breestraat 121 Leiden*, Leiden.
- Dröge, Bureau voor Bouwhistorie, 2001, *Bouwhistorische opname Commissarishuis Delftse Vliet, Vlietweg 70 (-72) Leiden*, Leiden.
- Dröge, Bureau voor Bouwhistorie, 2005a, *Bouwhistorische opname Breestraat 113 Leiden*, Leiden.
- Dröge, Bureau voor Bouwhistorie, 2005b, *Bouwhistorische opname Breestraat 123 Leiden*, Leiden.
- Dröge, J.F., 1982, *De bouw- en bewoningsgeschiedenis van Pieterskerkgracht 9*, Leiden.
- Dröge, J.F., 1986, 'De bouwgeschiedenis van de Latijnse School in Leiden', in: *Leids Jaarboekje 1986*, Leiden, 33-52.
- Dröge J.F., 1990, 'Waar de wezen in de gevel staan', *De bouwgeschiedenis van het Heilige Geest- of Arme Wees- en Kinderhuis aan de Hooglandsekerkgracht te Leiden*, Leiden.
- Dröge, J.F., 1992, 'Zijn er nog Middeleeuwse huizen in Leiden?', in: *Bodemonderzoek in Leiden 1990/1991*, Leiden, 33-50.
- Dröge J.F. (red.), 1996, *Architectuur & Monumentengids Leiden*, Leiden.

DE ORDINAIRE KAP

- Dröge, J.F., 2000, 'De bouwgeschiedenis van het Pesthuis te Leiden', in: *Leids Jaarboekje 2000*, Leiden, 75-96.
- Dröge, J.F., 2001, *Het Stadhuis van Leiden*, Leiden.
- Dröge, J.F., 2006, 'Bouwen met Jan van Hout', in: *Erudiete overpeinzingen*, Leiden, 44-46.
- Dröge, J.F., 2010, 'Bauvorschrift, Versteinerung und Subvention, Das Leidener "Ontwerpkeurboek" von 1607 als Quelle für die Baugeschichte', in: *Hausbau in Holland, Baugeschichte und Stadtentwicklung*, Marburg, 267-276.
- Dröge, J.F. en E.D. Orsel, 2007, 'Leven in de voormalige brouwerij', in: *Leids Jaarboekje 2007*, Leiden, 219-222.
- Dröge, J.F. en J. Veerman, 2011, 'De bouwgeschiedenis', in: *De Pieterskerk in Leiden, Bouwgeschiedenis, inrichting en gedenktekens*, Leiden, 13-71.
- Drunen, A.H. van, 1983, 'Het Bossche Burgerhuis in het midden van de 16de eeuw', in: *Van Bos tot stad*, 's-Hertogenbosch, 127-137.
- Drunen, A.H. van, 2006, 'In Memoriam – Herman Janse', in: *Nieuwsbrief Stichting Bouwhistorie Nederland*, nr. 40, 3-5.
- Dukers, B., 2004, 'Maastrichtse vakwerkbouw, resten van een houten verleden', in: *Bulletin KNOB*, jrg. 103, nr. 6, 201-214.
- Dukers, B. en B.J.M. Klück, 2004, 'Venlo, verrassend middeleeuws', in: *Bulletin KNOB*, jrg. 103, nr. 6, 215-225.
- Dukers, B., 2015, 'Bijzondere kappen in Limburg', in: *Nieuwsbrief Stichting Bouwhistorie Nederland*, nr. 59, 70-80.
- Eenhooge, D., Van, V. Debonne en K. Haneca, 2018, *Middeleeuwse dakkappen in Brugge en Ommeland, Een catalogus*, Brussel.
- Eggen, C., 2016, *Vakwerkbouw, 600 jaar bouwen met hout en leem in Zuid-Limburg en omstreken*, Nijmegen.
- EiBing, T., 2009, *Kirchendächer in Thüringen und dem südlichen Sachsen-Anhalt: Dendrochronologie – Flößerei – Konstruktion: Arbeitsheft des Thüringischen Landesamtes für Denkmalpflege und Archäologie - Neue Folge 32*, Erfurt.
- EiBing, T., 2010a, 'Dendrochronologie – Dendroprovenancing, Zu den Wechselbezügen zwischen Natur- und Kulturwissenschaften', in: *Mitteralterliche Architektur. Bau und Umbau, Reperatur und Transformation*, Petersberg, 31-43.
- EiBing, T., 2010b, 'Genesevorstellungen in Ostendorfs Dachwerkbuch zu offenen und sichtbaren Dachstühlen und Holztonnen', in: *Friedrich Ostendorf, Bauten und Schriften*, Salzburg-Wien, 79-95.
- EiBing, T., 2010c, 'Probleme der Dendrochronologie in Quedlinburg', in: *Bauforschung in Quedlinburg und der Harzregion*, Jahrbuch für Hausforschung, band 57, Marburg, 55-66.
- EiBing, T., 2016, 'Zur Entstehung der Holztonnengespärre und Holztonnenwölbe im mitleren und nördlichen Frankreich und ihre Vermittlung nach Mittel-deutschland', in: *West- und mitteleuropäischer Hausbau im Wandel 1150-1350*, Jahrbuch für Hausforschung, band 56, Marburg, 89-124.

LITERATUUR

- Enderman, Bureau voor Bouwhistorie, 2003, *Rapenburg 34 & 36 te Leiden*, Nieuwkoop.
- Enderman, Bureau voor Bouwhistorie, 2004a, *Vijfde Binnenvestgracht 7, 7a en 8 te Leiden*, Nieuwkoop.
- Enderman, bureau voor Bouwhistorie, 2004b, *Rapenburg 29 te Leiden*, Nieuwkoop.
- Enderman, bureau voor Bouwhistorie, 2004c, *Rapenburg 31-33 te Leiden*, Nieuwkoop.
- Enderman, bureau voor bouwhistorie, 2005 *Breestraat 135 te Leiden*, Nieuwkoop.
- Enderman, M.W., 2001, 'Nokruiterbokjes', in: *Nieuwsbrief Stichting Bouwhistorie Nederland*, nr. 28, 28-29.
- Enderman, M.W., 2016a, 'Bossche huizen uit de tijd van Bosch', in: *De stad van Bosch, Bossche bouwhistorie in nieuw perspectief*, 's-Hertogenbosch, 71-104.
- Enderman, M.W., 2016b, 'Structural timber in 15th- and 16th-century town houses in 's-Hertogenbosch (The Netherlands): Recent research on supporting structures', in: *Between Carpentry and Joinery, Wood Finishing Work in European Medieval and Modern Architecture*, Scientia Artis 12, Brussel, 46-65.
- Erfgoedinspectie, 2011, *Verantwoord moderniseren, Bouw- en cultuurhistorisch onderzoek in gemeenten*, 's-Gravenhage.
- Erzey, A., 1777, *Architectura of Bouw-konst*, Amsterdam.
- Eshuis, G., *Bouwhistorie en gemeentebeleid*, Amersfoort 2009.
- Essen, G. van, 2011, *Het stadsfabrieksambt, De organisatie van de publieke werken in de noordelijke Nederlanden in de 17de eeuw*, Proefschrift Universiteit Utrecht, Utrecht.
- Fock, C.W., 1989, 'Stucwerk in Leiden', in: *Het Rapenburg, Geschiedenis van een Leidse gracht*, deel IVa: Leeuwenhorst, Leiden, 79-133.
- Fock, C.W., 1994, 'De kerkmeesterskamer in de Pieterskerk', in: *Leids Jaarboekje 1994*, Leiden, 97-131.
- Fock, C.W., 2011, 'Jacob Roman en zijn relatie tot de Delftse regent Pieter Teding van Berkhout', in: *Oud Holland*, jrg. 124, nr. 4, Leiden, 185-208.
- Frank, C.J.B.P. en F.A.C. Haans, 1996, *De binnenstad, Duizend jaar wonen in Arnhem tussen Singels en Rijn*, Arnhemse monumentenreeks 1, Arnhem.
- Gawronski, J. en R. Jayasena, 2006, *Tweede Kostverlorenkade*, AAR2, Amsterdam.
- Gemeente Gouda, 1995, *Monumentenzorg en archeologie in Gouda, Nieuwsbrief 9*, Gouda.
- Gemeente Gouda, 2008, *Monumentenzorg en archeologie in Gouda, Nieuwsbrief 32*, Gouda.
- Genabeek, R. van, 1994, 'Bouwhistorisch onderzoek, bovengrondse archeologie?', in: *Nieuwsbrief Stichting Bouwhistorie Nederland*, nr. 11, 22-26.

DE ORDINAIRE KAP

- Gerhardt, M.I. (red.), 1988, *Het 'testament' van Adriaan Bommenee, praktijkervaringen van een Veerse bouw- en waterbouwkundige uit de 18e eeuw*, werken uitgegeven door het koninklijk Zeeuwsch genootschap der wetenschappen, deel 4, Middelburg.
- Gerritsen, E., 2006, *Zeventiende-eeuwse architectuurtekeningen, De tekening in de ontwerp- en bouwpraktijk in de Nederlandse Republiek*, Cultuurhistorische studies, Zwolle.
- Glaudemans, R., 1996, 'Van oudste tot nieuwste bakstenen woonhuis van Nederland? De Moriaan te 's-Hertogenbosch als blijvende bouwhistorische bron', in: *Monumenten en bouwhistorie, Jaarboek Monumentenzorg 1996*, Zeist, 247-253.
- Glaudemans, R., 2001, *Verborgten vakwerk, 59 Bouwhistorische verkenningen in de binnenstad van Maaseik*, Maaseik.
- Glaudemans, R. en K. Steehouwer, 1995, 'Een veertiende eeuwse huis aan het Spaarne te Haarlem', in: *Bouwsporen I*, 's-Hertogenbosch, 21-26.
- Glaudemans, R. en J. Smit, 2003, 'De houten stad, Het lange leven van het Amsterdamse houtskelet', in: *Amsterdam, Monumenten & Archeologie 2*, Amsterdam, 24-39.
- Goeree, W., 1681, *D'Algemene Bouwkunde, volgens d'Antyke en Hedendaagse Manier*, Amsterdam.
- Goudriaan, K. (red.), 1996, *De Gilden in Gouda*, Gouda.
- Griep, H.G., 1985, *Kleine Kunstgeschichte des Deutschen Bürgerhauses*, Darmstadt.
- Groodt, A.A. de, z.j., *Houtzaagmolen De Heesterboom*, z. pl.
- Großmann, G.U., 1986, *Der Fachwerkbau, Das historische Fachwerkhaus, seine Entstehung, Farbgebung, Nutzung und Restaurierung*, Köln.
- Hamaker, H.G., 1873, *De middeneeuwsche keurboeken van de stad Leiden*, Leiden.
- Haneca, K. et al., 2009, 'De 'houten eeuw' van een Vlaamse stad. Archeologisch en dendrochronologisch onderzoek in Ieper (prov. West-Vlaanderen)', in: *Relicta 4*, 99-133.
- Haneca, K., 2015, 'Historisch bouwhout uit Vlaanderen: import uit noodzaak?', in: *Bulletin KNOB*, jrg. 114, nr. 3, 158-169.
- Hanke, T., 2005, *The development of roof carpentry in south east Scotland until 1647*, ongepubliceerd proefschrift University of Edinburgh, Edinburgh.
- Harris, R., 1992, 'Einführung zum Fachwerkbau in England', in: *Hausbau in Grossbritannien*, Jahrbuch für Hausforschung, band 40, Marburg, 29-49.
- Harris, R., 2013, *Discovering Timber-Framed Buildings*, Oxford.
- Hart, G., 't, 1979, *Rijnland's huis 1578-1978*, z. pl.
- Hartog, E. den, 2011, 'De gildeborden', in: *De Pieterskerk in Leiden, Bouwgeschiedenis, inrichting en gedenktekens*, Leiden, 253-261.
- Haslinghuis, E.J. en H. Janse, 1997, *Bouwkundige termen, verklarend woordenboek van de westerse architectuur- en bouwhistorie*, Leiden.

LITERATUUR

- Heijenbrok, J.H., 2007, ‘Een nieuwe lap op een gescheurd kleed’, De herbouwplannen onder Lodewijk Napoleon’, in: *Het fataal evenement, De buskruitrampe van 1807 in Leiden*, Leiden, 278-299.
- Heijden, P.C. van der, 2004, *Sieboldhuis, Rapenburg 19 Leiden, Rapport van de documentatie van bouwhistorische gegevens 2003-2004*, 's-Gravenhage.
- Hekker, R.C., 1957, ‘De ontwikkeling van de boerderijvormen in Nederland’, in: *Duizend jaar bouwen in Nederland*, Amsterdam.
- Hekker, R.C. en C.J. Kolman, 1989, ‘Ten voordele en cieraat van dese stad’, *Studies over houten huizen in Nederlandse steden*, RV bijdrage 09, Zeist.
- Hemert, R. van, 2005, *Houtconstructies, balklagen, gebinten, kapconstructies, Handboek voor timmerlieden betrokken bij restauratie van monumenten, deel 3*, Amsterdam.
- Hendriks, L. en J. van der Hoeve, 2009, *Richtlijnen bouwhistorisch onderzoek, Lezen en analyseren van cultuurhistorisch erfgoed*, 's-Gravenhage.
- Hengstmengel, J., 2013, *Gelegen buyten de Maren-poort, Geschiedenis van de Maredijkbuurt in Leiden*, Leiden.
- Heuvel, N.H.L. van den, 1946, *De ambachten van 's-Hertogenbosch vóór 1629, Rechtsbronnen van het bedrijfsleven en het gildewezen*, Eerste stuk, Werken der vereeniging tot uitgaaf der bronnen van het Oud-vaderlandsche recht, derde reeks, nr. 13, Utrecht.
- Heuvel, C. van den, 2005, *Die Huysbou. A reconstruction of an unfinished treatise on architecture, town planning and civil engineering by Simon Stevin*, Amsterdam.
- Heußner, K.U., 1999, ‘Wieviel fehlt? – Ein Beitrag zur Genauigkeit von dendrochronologischen Datierungen’, in: *Den Bogen spannen ...*, Festschrift für B. Gramsch, Berlin, 523-525.
- Heußner, K.U., 2015, ‘De houtvoorziening van Amsterdam uit Scandinavië en het Baltisch gebied. Gezien vanuit dendrochronologisch perspectief (circa 1500-1700)’, in: *Bulletin KNOB*, jrg. 114, nr. 3, 132-143.
- Hoffsummer, P., 1998, ‘Die Entwicklung der Dachwerk in Belgien und im Norden Frankreichs – aktuelle Beiträge der Dendrochronologie’, in: *Hausbau in Belgien*, Jahrbuch für Hausforschung, band 44, Marburg, 218-234.
- Hoffsummer, P., 2002, *Les charpentes du XIe au XIXe siècle, Typologie et évolution en France du Nord et en Belgique*, Cahiers du Patrimoine 62, Paris.
- Hoffsummer, P. (red.), 2009, *Roof Frames from the 11th to the 19th Century, Typology and Development in Northern France and in Belgium*, Analysis of CRMH Documentation, Turnhout.
- Hoffsummer, P. en J. Eeckhout (red.), 2008, *Matériaux de l'architecture et toits de l'Europe*, Les Dossiers de l'IPW, 6, Namur.
- Hollestelle, J., 1961, *De steenbakkerij in de Nederlanden tot omstreeks 1560*, Assen.
- Holzer, S.M. en B.B. Köck, 2009a, ‘Investigations into the structural behaviour of german baroque timber roofs’, in: *International Journal of Architectural Heritage*, vol. 3, z. pl., 316-338.

DE ORDINAIRE KAP

Holzer, S.M. en B.B. Köck, 2009b, 'On the Use of Iron Elements in Southern Bavarian Roofs of the Baroque', in: *Proceedings of the Third International Congress on Construction History*, Cottbus, 821-828.

Hoving, A.J., 1994, *Nicolaes Witsens Scheeps-bouw-konst Open Gestelt*, Franeker.

Huijts, C.S.T.J., 1992, *De voor-historische boerderijbouw in Drenthe. Reconstructiemodellen van 1300 vóór tot 1300 na Chr.*, Arnhem.

Huisken, J. et al. (red.), 1995, *Jacob van Campen, Het klassieke ideaal in de Gouden Eeuw*, Amsterdam.

Hundertmark H., 2012, 'Oudegracht 179, Utrecht, Een bijzonder huistype aangetoond en gedateerd', in: *Nieuwsbrief Stichting Bouwhistorie Nederland*, nr. 53, 41-49.

Hurx, M., 2012, *Architect en aannemer. De opkomst van de bouwmarkt in de Nederlanden 1350-1530*, Nijmegen/'s-Gravenhage.

IBID, 2000, *Stille Rijn 11, Bouwhistorische verkenning en waardebeoordeling*, 's-Hertogenbosch.

Informationsdienst Holz, 2004, 'Erneuerung von Fachwerkbauten', in: *Holzbau handbuch*, Reihe 7, Teil 3, Folge 1, Bonn.

Israel, J.I., 1991, *Nederland als centrum van de wereldhandel 1585-1740*, Franeker.

Jans, E., 1989, *Burgerhuizen tussen IJssel en Eems*, Almelo/Zutphen.

Janse, H. en L. Devliegher, 1962, 'Middeleeuwse bekappingen in het vroegere graafschap Vlaanderen', in: *Bulletin Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen*, XII, z. pl., 5-84.

Janse, H., 1964, 'Constructie, ondersteuning en versiering van balken en houten vloeren tot omstreeks 1650', in: *Bulletin KNOB*, jrg. 17, nr. 63, 303-328.

Janse, H., 1965, *Bouwers en bouwen in het verleden, de bouwwereld tussen 1000 en 1650*, Zaltbommel.

Janse, H., 1978, *Houten huizen, een unieke bouwwijze in Noord-Holland*, 4de druk, Zaltbommel.

Janse, H., 1986, *Leien op monumenten*, Zeist.

Janse, H., 1988a, 'Het gebruik van hout in het Nederlandse bouwbedrijf in het verleden', in: *Restauratie Vademecum*, deel 2a, RV blad 01-1, Zeist.

Janse, H., 1988b, 'Timmermansmerken', in: *Restauratie Vademecum*, RV blad 'Merk op hout' 01, 1-3, Zeist.

Janse, H., 1989, *Houten kappen in Nederland, 1000 – 1940*, Bouwtechniek in Nederland, 2, Delft.

Janse, H., 1990a, 'Dachstühle und Holzkonstruktionen, Grundlagen der Holz- und Dachstuhlkonstruktionen in den Niederlanden', in: *Hausbau in den Niederlanden*, Jahrbuch für Hausforschung, band 39, Marburg, 49-63.

Janse, H., 1990b, 'Telmerken', in: *Restauratie Vademecum*, RV blad 'Merk op hout' 02, 1-10, Zeist.

Janse, H., 1990c, 'Vlotmerken', in: *Restauratie Vademecum*, RV blad 'Merk op hout' 01, 1-2, Zeist.

LITERATUUR

- Janse, H., 1991, 'Samengestelde spanten in Nederland in de 19de en 20ste eeuw', in: *Restauratie Vademecum*, deel 2c, 'Samengestelde spanten', RV blad 02, 1-14, Zeist.
- Janse H., 1998, *Van Aaks tot Zwei, Historische handgereedschappen in de Nederlandse en Vlaamse bouwwereld*, RV Bijdrage 19, Zeist.
- Janse H., 2004, *Spijkers en draadnagels*, Ambacht en Gereedschap historische cahiers nr. 1, Leiden.
- Janse, H. et al. (red.), 1990, *Het Weke Dak, Riet- en strobedekkingen*, RV Bijdrage 11, Zeist.
- Jansen, P. en L. Kuiper, 2001, *Hakhout; Suggesties voor het beheer*, Wageningen.
- Jansma, E., 1995, *RememberRINGS, The Development and Application of Local and Regional Tree-Ring Chronologies of OAK for the Purposes of Archaeological and Historical Research in the Netherlands*, Nederlandse Archeologische Rapporten 19, Amersfoort.
- Janssen, H.L., 1990, 'Räumliche Entwicklung, Parzellierung und Hauskonstruktionen in 's-Hertogenbosch zwischen 1150 und 1350', in: *Hausbau in den Niederlanden*, Jahrbuch für Hausforschung, band 39, Marburg, 153-172.
- Jehee, J., 2010, *Tussen lucht en licht, De ontwikkeling van de vensters, kozijnen, ramen en luiken*, Zwolle.
- Jezeer, W., 2013, *Oudbouw onder nieuwbouw, Middeleeuws muurwerk op de hoek Breestraat-Mandenmakerssteeg te Leiden, Een archeologische begeleiding*, ADC Rapport 3514, Amersfoort.
- Jong, A. de, 1994, 'De Heesterboom te Leiden', in: *Het houtblad*, juni 1994, 30-31.
- Jongh, E. de, 1973, 't Gotsche krulligh mall', de houding tegenover de gotiek in het zeventiende-eeuwse Holland', in: *Nederlands Kunsthistorisch Jaarboek 24*, Bussum, 85-145.
- Kamphuis, bureau voor bouwhistorie, 1998, *Lange Voorhout 30 te Den Haag*, Delft
- Kamphuis, bureau voor bouwhistorie, 1999, *Schoterburcht, Schotersingel 2-4 te Haarlem*, Delft.
- Kamphuis, bureau voor bouwhistorie, 2000, *Nieuwe Molsstraat 26 te Den Haag*, Delft
- Kamphuis, bureau voor bouwhistorie, 2001, *De Orangerie in de Hortus Botanicus te Leiden*, Delft.
- Kipp, F., 1990, *Water en Vuur, Brandpreventie en het middeleeuwse dak*, in: *Het vuur beschouwd*, Utrecht, 77-106.
- King, R., 2007, *De koepel van Brunelleschi*, Amsterdam.
- King, S. en B. Lohrum, 2000, *Historische dachwerke, Eine Ausstellung*, Stuttgart.
- Klein, P. (red.), 2010, 'Houtvloten op de Rijn', in: *Binnenvaart*, jrg. 2010, nr. 4.
- Kleinmanns, J. (red.), 2010, *Friedrich Ostendorf – Bauten und Schriften*, Salzburg-Wien.
- Kloes, J.A. van der, 1925a, *Onze bouwmaterialen*, deel II, Kunststeen, Amsterdam.
- Kloes, J.A. van der, 1925b, *Onze bouwmaterialen*, deel IV, Hout, Amsterdam.
- Klück, B., 1999, 'Met de rug naar de kerk. Utrecht anders bekeken', in: *Rotterdam Papers 10, A contribution to medieval an post-medieval archaeology and history of building*, Rotterdam, 131-141.

DE ORDINAIRE KAP

- Kolman, C.J., 1993, *Naer de eisch van 't werck, De organisatie van het bouwen te Kampen 1450-1650*, Utrecht.
- Kolman, C.J. en D.J. de Vries, 1993, 'Merken op hout en handelswaar; timmermansmerken opnieuw bezien', in: *Restauratie Vademecum*, RV blad 'Merk op hout' 04, 1-10, Zeist.
- Konieczny, A., 2007, 'Mittelalterliche Dachkonstruktionen der Danziger Kirchen in der Geschichte des Dachwerks im Ordensland Preußen', in: *Schriftenreihe der Danziger Naturforschenden Gesellschaft*, Band 9, Lübeck.
- Kopkowicz, F., 1958, *Ciesielstwo Polskie*, Warszawa.
- Kort, J.W. de, D.J.K. Zweers en O. Brinkkemper (red.), 2016, *Rijke oogst van een armenhoef*, Rapportage Archeologische Monumentenzorg 234, Amersfoort.
- Kosykh, A., W. Lorenz en K. Frommelt, 2018, 'The roof of the Marble Palace in Saint-Petersburg: A structural iron ensemble form the 1770s, in: *Building Knowledge, Constructing Histories, Proceedings of the 6th International Congress on Construction History (6ICCH), Brussels, Belgium, 9-13 July 2018*, London, 809-817.
- Krabbe, C.P., 1998, *Ambacht, Kunst, Wetenschap, Bevordering van de bouwkunst in Nederland (1775-1880)*, Cultuurhistorische studies, Zwolle.
- Kuijpers, G., 2008, *ABC van een onderzoeksopzet*, Bussum.
- Kuile, E.H. ter, 1944, *Leiden en Westelijk Rijnland; De Nederlandsche Monumenten van Geschiedenis en Kunst, Geïllustreerde Beschrijving, deel VII, De Provincie Zuidholland, eerste stuk, 's-Gravenhage*.
- Kuyper, W., 1980, *Dutch classicist architecture. A survey of Dutch architecture, gardens and Anglo-Dutch architectural relations from 1625 to 1700*, Delft.
- Kühnel, H., 1998, 'Forstkultur im Mittelalter, Die anfänge der Laubholz- und Nadelwald-Saat', in: *Europäische Technik im Mittelalter, Tradition und Innovation*, Berlin, 121-123.
- Lambrechtsen-Van Essen, I.W., 1994, *De stadspoorten van Leiden en stadsbouwmeester Willem van der Helm (ca. 1628-1675)*, Leidse Historische Reeks nr. 9, Leiden.
- Lammers-Keijsers, Y.M.J. (red.) 2009, *Ongekend Leiden, Het verleden in kaart*, Leiden.
- Lammers-Keijsers, Y.M.J. (red.) 2012, 'Een fascinerend stukje hout', in: *Ontdekt in Leiden*, Leiden, 56-59.
- Leenders, K.A.H.W., 2015, *De dynamische hoeve. Veranderingen in boerderijgebouwen en hun omgeving in de Meierij van 's-Hertogenbosch, 1662-2015*, Woudrichem.
- Lenep, J. van en J. ter Gouw, 1869, *Het Boek der Opschriften, een bijdrage tot de Geschiedenis van het Nederlandse volksleven*, Amsterdam.
- Lintsen, H.W. (red.), 1993, *Geschiedenis van de techniek in Nederland, De wording van een moderne samenleving 1800-1890, Deel III, Textiel, Gas, licht en elektriciteit*, Bouw, Zutphen.
- Lis, C. en H. Soly (red.), 1997, *Werelden van verschil. Ambachtsgilden in de Lage Landen*, Brussel.

LITERATUUR

- Lohrum, B., 2010, 'Die Ostendorf'sche Theorie zur Entwicklung des deutschen Kehlbalkendachwerks im Spiegel des südwestdeutschen Dachbestandes', in: *Friedrich Ostendorf – Bauten und Schriften*, Salzburg-Wien, 97-107.
- Lorenz, W. en B. Heres, 2015, 'The Demidov Ironworks in Nevyansk (Ural Mountains) – Iron Structures in Building from the First Half of the 18th Century', in: *Proceedings of the 5th International Congress on Construction History*, Chicago, 505-516.
- Losenoord, B. van, 2001, *Bouwblok onderzoek aan de Breestraat te Leiden, Middeleeuwse kappen en kelders*, afstudeerrapport Hogeschool van Utrecht, Leiden/Utrecht.
- Lourens, P. en J. Lucassen, 1997, 'De oprichting en ontwikkeling van ambachtsgilden in Nederland (13de – 19de eeuw)', in: *Werelden van verschil. Ambachtsgilden in de Lage Landen*, Brussel, 43-77.
- Louw, H., 2007, 'The development of the window', in: *Windows, History, Repair and Conservation*, London, 7-96.
- Louw, H., 2009, 'Dutch Influence on British Architecture in the Late-Stuart Period, c. 1660-c. 1714', in: *Dutch Crossing*, Vol. 33, No. 2, Leeds, 83-120.
- Lunsingh Scheurleer, Th.H., C.W. Fock en A.J. van Dissel (red.), 1986, *Het Rapenburg, Geschiedenis van een Leidse gracht, deel I: 's Groenhazenburch*, Leiden.
- Lunsingh Scheurleer, Th.H., C.W. Fock en A.J. van Dissel (red.), 1987, *Het Rapenburg, Geschiedenis van een Leidse gracht, deel II: De Paplepel*, Leiden.
- Lunsingh Scheurleer, Th.H., C.W. Fock en A.J. van Dissel (red.), 1988a, *Het Rapenburg, Geschiedenis van een Leidse gracht, deel IIIa: Meyenburch*, Leiden.
- Lunsingh Scheurleer, Th.H., C.W. Fock en A.J. van Dissel (red.), 1988b, *Het Rapenburg, Geschiedenis van een Leidse gracht, deel IIIb: Meyenburch*, Leiden.
- Lunsingh Scheurleer, Th.H., C.W. Fock en A.J. van Dissel (red.), 1990a, *Het Rapenburg, Geschiedenis van een Leidse gracht, deel IVa: Leeuwenhorst*, Leiden.
- Lunsingh Scheurleer, Th.H., C.W. Fock en A.J. van Dissel (red.), 1990b, *Het Rapenburg, Geschiedenis van een Leidse gracht, deel Va: 's Gravensteyn*, Leiden.
- Lunsingh Scheurleer, Th.H., C.W. Fock en A.J. van Dissel (red.), 1990c, *Het Rapenburg, Geschiedenis van een Leidse gracht, deel Vb: 's Gravensteyn*, Leiden.
- Lunsingh Scheurleer, Th.H., C.W. Fock en A.J. van Dissel (red.), 1992a, *Het Rapenburg, Geschiedenis van een Leidse gracht, deel VIb: Het Rijck van Pallas*, Leiden.
- Lunsingh Scheurleer, Th.H., C.W. Fock en A.J. van Dissel (red.), 1992b, *Het Rapenburg, Geschiedenis van een Leidse gracht, deel VIb: Het Rijck van Pallas*, Leiden.
- Maanen, R.C.J. van (red.), 2002, *De geschiedenis van een Hollandse stad, deel 1, tot 1574*, Leiden.
- Maanen, R.C.J. van (red.), 2003, *De geschiedenis van een Hollandse stad, deel 2, 1574 – 1795*, Leiden.
- Maanen, R.C.J. van (red.), 2004, *De geschiedenis van een Hollandse stad, deel 3, 1795 – 1896*, Leiden.

DE ORDINAIRE KAP

- Maanen, R.C.J. van, 2009, 'De Leidse bevolkingsaantallen in de 16de en 17de eeuw, Enkele kanttekeningen', in: *Leids Jaarboekje 2009*, Leiden, 41-70.
- Maas, P. en T. Schwering (red.), 2015, 't Goet te Arle, De Aarlese Hoeve, de Armenhoeve, de Amelrijck Booth Hoeve, meer dan zeven eeuwen een boerderij, Woudrichem.
- Medema, G., 2011, *Achter de façade van de Hollandse stad, Het stedelijk bouwbedrijf in de achttiende eeuw*, Nijmegen/Utrecht.
- Meijers, P.C., 2004, *Bouwhistorisch rapport Nieuwe Rijn 105 & 106 te Leiden*, Noordwijk.
- Meijers, P.C., 2005a, *Bouwhistorisch rapport Breestraat 117 te Leiden*, Noordwijk.
- Meijers, P.C., 2005b, *Bouwhistorisch rapport Hogewoerd 185 te Leiden*, Noordwijk.
- Meijers, P.C., 2007, *Bouwhistorische inventarisatie Breestraat 19 te Leiden*, Noordwijk.
- Meijers, P.C., 2012, *Bouwhistorische documentatie Breestraat 84 te Leiden*, Twisk.
- Meindersma, K.T., 1994, *Achter Slot en Grendel*, RV bijdrage 14, Zeist.
- Meischke, R., 1988, *De gothische bouwtraditie*, Amersfoort.
- Meischke, R., 1996, 'Voorpui-overstekken en gevels op vlucht', in: *Monumenten en bouwhistorie, Jaarboek monumentenzorg 1996*, Zeist, 47-52.
- Meischke, R. en G. Berends, 1978, 'Straten en huizen in het Bergkwartier; zes eeuwen historie', in: *Tien jaren stadsherstel, Bergkwartier Deventer 1967-1977*, Deventer.
- Meischke, R. en H.J. Zantkuijl, 1969, *Het Nederlandse woonhuis, van 1300-1800*, Haarlem.
- Meischke, R. en H.J. Zantkuijl, 2005, 'De wederopbouw van kastelen en buitenhuizen na circa 1600; met centraal het Huis te Capelle bij Rotterdam', in: *Bulletin KNOB*, jrg. 104, nr. 2005-4, 117-132.
- Meischke, R., H.J. Zantkuijl, W. Raue en P.T.E.E. Rosenberg, 1993, *Huizen in Nederland; Friesland en Noord-Holland, Architectuurhistorische verkenningen aan de hand van het bezit van de Vereniging Hendrick de Keyser*, Zwolle.
- Meischke, R., H.J. Zantkuijl, W. Raue en P.T.E.E. Rosenberg, 1995, *Huizen in Nederland; Amsterdam, Architectuurhistorische verkenningen aan de hand van het bezit van de Vereniging Hendrick de Keyser*, Zwolle.
- Meischke, R., H.J. Zantkuijl en P.T.E.E. Rosenberg, 1997, *Huizen in Nederland; Zeeland en Zuid-Holland, Architectuurhistorische verkenningen aan de hand van het bezit van de Vereniging Hendrick de Keyser*, Zwolle.
- Meischke, R., H.J. Zantkuijl en P.T.E.E. Rosenberg, 2000, *Huizen in Nederland; Utrecht, Noord-Brabant en de oostelijke provincies, Architectuurhistorische verkenningen aan de hand van het bezit van de Vereniging Hendrick de Keyser*, Zwolle.
- Mennemann, H.E., 1980, *Die Entwicklung der Dachkonstruktionen westfälischer Kirchen während des Mittelalters und deren Weiterentwicklung im 17. und 18. Jahrhundert*, Aachen.
- Meule, L. van der, 2000, *Het Rijnlandhuis teruggevolgd in de tijd, ontledkunst op een Leidse kavel, 2000 – 1578*, Leiden.

LITERATUUR

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2009, *Beleidsbrief Modernisering Monumentenzorg*, 's-Gravenhage.

Mombers, H., 2000, *Dakpannegids*, z. pl.

Mulder A., 1904, 'Iets over de Leidsche Sint-Pieterskerk, haare geschiedenis en architectuur', in: *Bulletin NOB*, jrg. 5, nr. 5-2/3, 54-87.

Meyer, G.M. de en E.W.F. van den Elzen, 1982, *De verstening van Deventer, Huizen en mensen in de 14^e eeuw*, Historische Studies XLIII, Bijdragen van het instituut voor middeleeuwse geschiedenis XXXVIII, Groningen.

Natrus, L. van, C. van Vuuren en J. Polly, 1736, *Groot volkomen moolenboek; of Nauwkeurig ontwerp van allerhande tot nog toe bekende soorten van moolens, met haare gronden en opstallen en al het geene verder daar toe behoort*, Amsterdam.

Netiv, A., 2008, 'Een stad op de drempel van volwassenheid, Leiden rond 1400', in: *Eeuwig Leiden, Leids Jaarboekje 2008*, Leiden, 63-93.

Nipius, J., 2011, 'Het dak van Dordrecht, Een veertiende-eeuws kapgedeelte met leidekking, gevonden ten zuiden van Dordrecht', in: *Bulletin KNOB*, jrg. 110, nr. 3-4, 129-132.

Noordegraaf, L., 1985, *Hollands welvaren? Levensstandaard in Holland 1450-1650*, Bergen.

Nuytten, D., 2005a, 'Bouwhistorisch onderzoek van de voormalige abdijshuur van Ter Doest', in: *Bulletin KNOB*, jrg. 104, nr. 2/3, 58-74.

Nuytten, D., 2005b, 'Middeleeuwse dakkappen in het voormalige hertogdom Brabant', in: *Monumenten, Landschappen en Archeologie*, 24/4, juli-augustus 2005, 22-36.

Nuytten, D., 2013, 'De middeleeuwse kappen en houten tongewelven van de Sint-Janskerk in Mechelen: typologisch, bouwhistorisch en dendrochronologisch onderzoek', in: *Relicta 10*, 209-228.

Oerle, H.A. van, 1975, *Leiden binnen en buiten de stadsvesten: de geschiedenis van de stedenbouwkundige ontwikkeling binnen het Leidse rechtsgebied tot aan het einde van de gouden eeuw*, Leiden.

Oosten, R.M.R. van, 2014, *De stad, het vuil en de beerput, Een archeologisch-historische studie naar de opkomst, verbreiding en neergang van de beerput in stedelijke context (13de tot 18de eeuw)*, Groningen.

Oosterhoff, J., 1988, *Constructies van ijzer en beton, Gebouwen 1800 – 1940, Overzicht en typologie, Bouwtechniek in Nederland*, 1, Delft.

Orsel, E.D., 2001, 'Ankerbalkgebinten in Breda', in: *Nieuwsbrief Stichting Bouwhistorie Nederland*, nr. 29, 27-29.

Orsel, E.D., 2003, 'Oude Rijn 66', in: *Leids Jaarboekje 2003*, Leiden, 264-266.

Orsel, E.D., 2004a, 'Botermarkt 11', in: *Leids Jaarboekje 2004*, Leiden, 261-263.

Orsel, E.D., 2004b, 'Hogewoerd 33', in: *Leids Jaarboekje 2004*, Leiden, 263-264.

Orsel, E.D., 2004c, 'Hooigracht 41 Leiden, Het huis met de drie trapgeveltjes', in: *Nieuwsbrief Stichting Bouwhistorie Nederland*, nr. 34, 22-24.

DE ORDINAIRE KAP

- Orsel, E.D., 2004d, 'Langebrug 87e Leiden, dwars of diep?', in: *Nieuwsbrief Stichting Bouwhistorie Nederland*, nr. 36, 25-27.
- Orsel, E.D., 2004e, 'Oude Rijn 166', in: *Leids Jaarboekje 2004*, Leiden, 269-272.
- Orsel, E.D., 2004f, 'Oude Singel 218', in: *Leids Jaarboekje 2004*, Leiden, 272-274.
- Orsel, E.D., 2005a, 'Donkersteeg 5', in: *Leids Jaarboekje 2005*, Leiden, 213-215.
- Orsel, E.D., 2005b, 'Langebrug 55', in: *Leids Jaarboekje 2005*, Leiden, 215-217.
- Orsel, E.D., 2006a, 'Breestraat 135', in: *Leids Jaarboekje 2006*, Leiden, 237-239.
- Orsel, E.D., 2006b, 'Brickwork in Leiden: a Survey of Sixteenth and Seventeenth Century Characteristics', in: *Proceedings of The Second International Congress on Construction History*, Cambridge, 2379-2394.
- Orsel, E.D., 2006c, 'Gepende Kinderbinten – doordachte constructie', in: *Nieuwsbrief Stichting Bouwhistorie Nederland*, nr. 41, 28-29.
- Orsel, E.D., 2006d, 'Rapenburg 41-43-45', in: *Leids Jaarboekje 2006*, Leiden, 245-247.
- Orsel, E.D., 2007a, 'De verbouwing van 1463', in: *Dwars door de stad*, Leiden, 14.
- Orsel, E.D., 2007b, 'Dendrochronologisch onderzoek', in: *Dwars door de stad*, Leiden, 132-133.
- Orsel, E.D., 2007c, 'Een fraij gezicht, het Leidse huis in de 17de eeuw, een poging tot typologiesering', in: *Bulletin KNOB*, jrg. 106, nr. 1, 11-25.
- Orsel, E.D., 2007d, 'Het leemstucplafond van Rapenburg 65 te Leiden nader beschouwd', in: *Bulletin KNOB*, jrg. 106, nr. 1, 26-31.
- Orsel, E.D., 2007e, 'Licht in de duistere middeleeuwen. Het Gravensteen versus de Burcht', in: *Dwars door de stad*, Leiden, 10-24.
- Orsel, E.D., 2007f, 'Nieuwe Rijn 8, 9 en 10, Staalkaart van meer dan zes eeuwen bouwen', in: *Leids Jaarboekje 2007*, Leiden, 223-227.
- Orsel, E.D., 2007g, 'Zijn er nog 'veel' middeleeuwse huizen in Leiden?', in: *Dwars door de stad*, Leiden, 114-134.
- Orsel, E.D., 2007h, 'Rijswijkers in Leiden, Algemeen overzicht van bakstenen en metselwerk in Leiden en signalering van zestiende- en zeventiende-eeuwse kenmerken', in: *Bodemonderzoek in Leiden 20*, Leiden.
- Orsel, E.D., 2008, 'Gehangen in de kap – De vlieringvloer met "flieringhangbalken"', in: *Nieuwsbrief Stichting Bouwhistorie Nederland*, nr. 44, 31-35.
- Orsel, E.D., 2009a, 'Breestraat 95 in beeld', in: *Leids Jaarboekje 2009*, Leiden, 206-210.
- Orsel, E.D., 2009b, 'Breestraat 95 te Leiden, een statig huis uit de 15de eeuw', in: *Bulletin KNOB*, jrg. 108, nr. 2, 49-57.
- Orsel, E.D., 2009c, 'De hand van Jacob Roman, de nokplaat van Rapenburg 61', in: *Nieuwsbrief Stichting Bouwhistorie Nederland*, nr. 47, 38-41.

LITERATUUR

- Orsel, E.D., 2009d, 'Klassizistische Dachkonstruktionen des 17. und 18. Jahrhunderts in Leiden', in: *Dachkonstruktionen der Barockzeit in Norddeutschland und im benachbarten Ausland*, Petersberg, 124-135.
- Orsel, E.D., 2009e, 'Nogmaals nokruiterbokjes, van Heiloo naar Leiden', in: *Leids Jaarboekje 2009*, Leiden, 216-217.
- Orsel, E.D., 2009f, 'The earliest development of roof construction in Leiden (NL)', in: *Proceedings of the Third International Congress on Construction History*, Cottbus, 1113-1120.
- Orsel, E.D., 2010a, 'CGB, Convent van Gemeentelijke Bouwhistorici in Nederland', in: *Nieuwsbrief Stichting Bouwhistorie Nederland*, nr. 48, 6.
- Orsel, E.D., 2010b, 'Hausbau in Leiden', in: *Hausbau in Holland, Baugeschichte und Stadtentwicklung*, Jahrbuch für Hausforschung, band 61, Marburg, 243-265.
- Orsel, E.D., 2010c, 'Projectontwikkeling in de vroege 17de eeuw', in: *Jaarverslag 2009, Unit Monumenten & Archeologie*, Leiden, 42.
- Orsel, E.D., 2011a, 'De eerste zeventiende-eeuwse kerkmeesterskamer', in: *De Pieterskerk in Leiden*, Leiden, 142-145.
- Orsel, E.D., 2011b, 'De makelaar, steunpunt in het schilddak', in: *Nieuwsbrief Stichting Bouwhistorie Nederland*, nr. 51, 36-44.
- Orsel, E.D., 2011c, 'Een bouwhistorische analyse van de funderingsresten', in: *Archeologisch, bouwhistorisch en archiefonderzoek naar de bewoning aan het Steenschuur, ter plaatse van het voormalige Kamerlingh Onnes Laboratorium*, Bodemonderzoek en Bouwhistorie in Leiden 2, Leiden, 89-96.
- Orsel, E.D., 2011d, 'Een onverwachtse gast, de ontdekking van een middeleeuwse gevel van het Catharinagasthuis', in: *Jaarverslag Team Monumenten & Archeologie 2010*, Leiden, 41.
- Orsel, E.D., 2011e, 'Mysterieuze nummers', in: *Jaarverslag Team Monumenten & Archeologie 2010*, Leiden, 36-37.
- Orsel, E.D., 2011f, 'Oude moeren, een signalering', in: *Nieuwsbrief Stichting Bouwhistorie Nederland*, nr. 50, 23-26.
- Orsel, E.D., 2011g, 'Stenen van de Graaf', in: *Westerheem*, jrg. 60, nr. 4, 184-192.
- Orsel, E.D., 2011h, 'Van verwachting naar waarden', in: *Jaarverslag Team Monumenten & Archeologie 2010*, Leiden, 14.
- Orsel, E.D., 2012a, 'Baddingen of platen. Vroege ongeschaafde 'plaat'-balklagen', in: *Nieuwsbrief Stichting Bouwhistorie Nederland*, nr. 52, 65-70.
- Orsel, E.D., 2012b, 'Houtskeletconstructies in statige achttiende-eeuwse architectuur', in: *Nieuwsbrief Stichting Bouwhistorie Nederland*, nr. 53, 18-23.
- Orsel, E.D., 2013a, 'De helft is meer dan genoeg, Economisch gebruik van gekromd hout', in: *Nieuwsbrief Stichting Bouwhistorie Nederland*, nr. 54, 52-56.
- Orsel, E.D., 2013b, 'De kappen van het Gemeenlandshuis en de Latijnse school met elkaar vergeleken', in: *Nieuwsbrief Stichting Bouwhistorie Nederland*, nr. 55, 28-36.

DE ORDINAIRE KAP

- Orsel, E.D., 2014, 'Bouwhistorie ontdekt Leiden', in: *Tastbaar Geheugen, 150 jaar zorg voor Leidse monumenten*, Leiden, 148-164.
- Orsel, E.D., 2015, 'Houten wigjes in houtconstructies', in: *Nieuwsbrief Stichting Bouwhistorie Nederland*, nr. 58, 44-48.
- Orsel, E.D., 2016, 'Uitzetlijnen van Jan de Timmerman in Leiden', in: *Nieuwsbrief Stichting Bouwhistorie Nederland*, nr. 60, 101-102.
- Orsel, E.D., 2017, 'Uitzondering op de regel, een afwijkende kapconstructie in Leiden', in: *Nieuwsbrief Stichting Bouwhistorie Nederland*, nr. 62, 53-59.
- Orsel, E.D., 2018, 'Sixteenth-century development from common rafter roofs to ridge purlins in Leiden (NL)', in: *Building Knowledge, Constructing Histories, Proceedings of the 6th International Congress on Construction History (6ICCH), Brussels, Belgium, 9-13 July 2018*, London, 1013-1019.
- Orsel, E.D. en S. Palstra, 2018, 'Dateren door dendrochronologisch en ¹⁴C onderzoek', in: *Nieuwsbrief Stichting Bouwhistorie Nederland*, nr. 65, 34-44.
- Orsel, E.D. en J.W. van Rooden, 2011, *De Aalmarkt, structuur in ontwikkeling, Bouwhistorische verkenning van het Aalmarktgebied*, Leiden.
- Orsel, E.D. et al., 2016, 'Onverwachte ontdekkingen in Breestraat 90', in: *Jaarboek 2014/2015 Erfgoed Leiden en Omstreken*, Leiden, 30-33.
- Ostendorf, F., 1908, *Die Geschichte des Dachwerks*, Leipzig en Berlin.
- Palladio, A., 1570, *I Quattro Libri Dell'Architettura*, Venezia.
- Pelinck, E., 1949, 'Het huis van het timmermans- en metselaarsgilde', in: *Leids Jaarboekje 1949*, Leiden, 97-100.
- Pelinck, E., 1962, 'De ontwikkeling van het stadsbeeld', in: *Leiden 1860-1960*, Leiden, 293-335.
- Pelinck, E., 1967, 'De functionarissen belast met de zorg voor de stadsbouwwerken te Leiden (1575-1818)', in: *Leids Jaarboekje 1967*, Leiden, 59-76.
- Peterse, H. (red.), 2004, *Verborgen Verleden, Bouwhistorie in Nijmegen*, Nijmegen, 2004.
- Pijkeren, D. van, 2010, *Waag en Boterhal – Leiden, Analyse van Constructie en Materiaal*, Leiden.
- Poley, J., 1770, *Architectura Civilis, Of Naauwkeurige Ontwerpen En Verzamelingen Van Verscheide Zeer Fraaye Groote Kap-Werken, Van Huizen, Schuuren, Pakhuizen, &c*, Amsterdam.
- Posthumus, N.W., 1908-1933, *De geschiedenis van de Leidse lakenindustrie*, 3 delen, 's-Gravenhage.
- Prak, M., 2006, 'Craft Guilds in North-Western Europe (England, France, Low Countries)', in: <http://www.iisg.nl/hpw/papers/guilds-prak.pdf>.
- Prak, M., 2012, *Gouden Eeuw, het raadsel van de Republiek*, Amsterdam.
- Prak, N.L., 1991, *Het Nederlandse woonhuis van 1800 tot 1940*, Delft.
- Prooije, L.A. van, 1984, *De vakleu en et vak, Boerderijbouw in Oost-Gelderland vanaf de eeuwwisseling tot ca 1940, Vaktermen en werkwijze*, Arnhem.

LITERATUUR

Prooijje, L.A. van, 1990, 'Entwicklung der Holzverarbeitung und Flößerei in den Niederlanden im 17. und 18. Jahrhundert', in: *Hausbau in den Niederlanden*, Jahrbuch für Hausforschung, band 39, Marburg, 39-48.

Prooijje, L.A. van, 2005, 'De houtvlotterij en Dordrecht in de 17e en 18e eeuw', in: *Oud Rhenen*, jrg. 24, nr. 2, 12-25.

Reenen, W. van, 2014, 'Wisselwerking monumentenzorg en universiteit, onderzoek en opleidingen, wat er gedaan is en nog wordt verwacht, Dirk Jan de Vries, Bouwhistoricus RCE, Bijzonder hoogleraar bouwhistorie, Faculteit Archeologie, Universiteit Leiden', in: *Nieuwsbrief Stichting Bouwhistorie Nederland*, nr. 57, 16-19.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 2011, *Bouwhistorisch onderzoek werkt!*, Amersfoort.

Röell, E., 2004, 'Die gräflichen Säle auf den Binnenhof - Architektur- und bauhistorische Untersuchung', in: *Burgen und Schlösser in den Niederlanden und in Nordwestdeutschland*, Forschungen zu Burgen und Schlössern band 8, München, 35-48.

Röell, E., 2010, *Tekenen ter verlichting, Architectuurtekeningen in de achttiende-eeuwse Republiek*, Utrecht.

Rooden, J.W. van, 2002a, 'Breestraat 123', in: *Leids Jaarboekje 2002*, Leiden, 275-278.

Rooden, J.W. van, 2002b, 'Nieuwstraat 15', in: *Leids Jaarboekje 2002*, Leiden, 278-280.

Roon, D. de, 2009, Dekbalkgebinten in woonhuizen van Noordwest-Nederland, in: *Amsterdam, Monumenten & Archeologie*, 10, Amsterdam, 38-53.

Roon, D. de, 2018, 'Van vóór Mansart tot na Mansarde, De Nederlandse gebroken kap in internationale context', in: *Bulletin KNOB*, jrg. 117, nr. 1, 28-48.

Rouwhorst, T., 2013, 'Gevels op vlucht', in: *Binnenstad 260*, 75-77.

Rutte, R. en J.E. Abrahamse, 2014, *Atlas van de verstedelijking in Nederland, 1000 jaar ruimtelijke ontwikkeling*, Bussum.

Saeftef, F., 1970, *Krummholz- und cruck-Dachwerke in Nordwest-Europa*, Eckenförde.

Saemann, H., 2014, *Dachwerke über den welfischen Residenzbauten der Barockzeit im Kontext des höfischen Bauwesens, Untersuchungen in den ehemaligen Residenzstädten Hannover, Celle, Osnabrück, Wolfenbüttel und Braunschweig*, Petersberg.

Sander-Berke, A., 1995, *Baustoffversorgung spätmittelalterlicher Städte Norddeutschlands*, Köln.

Sarfati, H., 1995, 'Van polder tot polis in de archeologie van de Hollandse stad', in: *Jaarboek Amstelodamum*, 87, 9-29.

Scharroo, P.W., 1944, *Bouwmaterialen, Encyclopaedische gids voor theorie en practyk*, tweede druk, Amsterdam.

Schäfer, J. (red.), 2014, *Als Zimmerleute Großes schufen – Monumentale Dachwerke über mitteralterlichen Hallenkirchen, Zum Forschungsstand bei aufgeständerten Kehlbalkendachwerken*, Arbeitsheft der LWL-Denkmalpflege, Landschafts- und Baukultur in Westfalen, 12, Münster.

DE ORDINAIRE KAP

- Schellingerhout, A., 2009, *Dakpannen, 2600 jaar terracotta of keramische dakpan*, Ambacht en Gereedschap historische cahiers nr. 2, Leiden.
- Schmidt, F.H., 1999, *Pieter de Swart, Architect van de achttiende eeuw*, Cultuurhistorische studies, Zwolle.
- Schmidt, F.H., 2006, *Paleizen voor prinsen en burgers, Architectuur in Nederland in de 18de eeuw*, Zwolle.
- Schuller, M., 2002, 'The application of Bauforschung – methodology and presentation', in: *Preparatory Architectural Investigation in the Restoration of Historical Buildings*, Leuven, 31-47.
- Schuller, M., T. Eißing en M. Scheffold, 2004, *800 Jahre Bamberger Dachwerke*, Bamberg.
- Serafini, A. en C. González-Longo, 2015, *The design and construction techniques of eighteenth century timber roofs in Scotland: Glasgow Trades Hall and Tweeddale House in Edinburgh*, manuscript 5th International Congress on Construction History, Glasgow.
- Serlio, S., 1575, *Tutte l'opere d'architettura et prospetiva di Sebastiano Serlio*, herdruk 1600, Venezia.
- Sicking, L., 1998, *Zeemacht en onmacht. Maritieme politiek in de Nederlanden, 1488-1558*, Amsterdam.
- Sicking, L., 1999, 'Hollands voorsprong ter zee', in: *1000 jaar Holland, Holland, Historisch tijdschrift*, jrg. 31, nr. 4/5, Hilversum, 244-251.
- Sluijter, R., 2008, 'Kantelpunt, Leiden rond 1700', in: *Eeuwig Leiden, Leids Jaarboekje 2008*, Leiden, 155-180.
- Smith, J.T., 1960, 'Medieval roofs: a classification', in: *The archaeological journal*, volume CXV for the year 1958, 111-149, London.
- Smith, J.T., 1982, 'Mittelalterliche Dachkonstruktionen in Nordwesteuropa', in: *Friihe Holzkirchen im nördlichen Europa*, Hamburg, 379-390.
- Smith, J.T., 1992a, 'Der Fachwerkbau in England. Seine Entwicklung und regionalen Unterschiede', in: *Hausbau in Grossbritannien*, Jahrbuch für Hausforschung, band 40, Marburg, 51-88.
- Smith, J.T., 2004, 'The origins and early development of the coupled-rafter roof', in: *Alles unter einem Dach, Häuser . Menschen . Dinge*, Petersburg, 305-315.
- Smith, P., 1992b, 'Der regionale Hausbau der Britischen Inseln', in: *Hausbau in Grossbritannien*, Jahrbuch für Hausforschung, band 40, Marburg, 9-27.
- Soltow, L. en J.L. van Zanden, 1998, *Income and wealth inequality in the Netherlands, 16th-20th Century*, Amsterdam.
- Stades-Vischer, E. en R. Stenvert, 1996, 'Van het Bouwhistorisch Platform, 13 maart 1996, 'Vlaamse gevels' in Leiden – Jan Dröge', in: *Nieuwsbrief Stichting Bouwhistorie Nederland*, nr. 17, 11-12.
- Steenhouwer, K.J., 2000, 'Achter het pleisterwerk der geschiedenis', in: *Bouwhistorie in Nederland, Kennis en bescherming van gebouwen*, Utrecht, 8-27.

LITERATUUR

- Steenmeijer, G., 2005, *Tot cieraet ende aensien deser stede, Arent van 's-Gravesande (ca. 1610-1662), architect en ingenieur*, Leiden.
- Stenvert, R., 1994, 'Bouwhistorie en wetenschap(sfilosofie)', in: *Nieuwsbrief Stichting Bouwhistorie Nederland*, nr. 11, 12-22.
- Stenvert, R., 1996, 'Dak met plat van papier: het ontstaan van het platte dak', in: *Monumenten en bouwhistorie, Jaarboek Monumentenzorg 1996*, Zeist, 113-1121.
- Stenvert, R., 2005, 'Naar aanleiding van een advies', in: *Nieuwsbrief Stichting Bouwhistorie Nederland*, nr. 38/39, 29-40.
- Stenvert, R., 2008, 'Inleiding in de bouwhistorie: een mijlpaal?', in: *Nieuwsbrief Stichting Bouwhistorie Nederland*, nr. 44, 16-23.
- Stenvert, R., 2010a, 'Bouwhistorische platforms, 14 oktober 2009, Vroegste ontwikkeling van kapconstructies in Leiden, Edwin Orsel', in: *Nieuwsbrief Stichting Bouwhistorie Nederland*, nr. 48, 7-9.
- Stenvert, R., 2010b, 'Methodiek, 'Naar een bouwhistorische kapstok?''', in: *Nieuwsbrief Stichting Bouwhistorie Nederland*, nr. 4, 3-10.
- Stenvert, R., 2013a, *Kerkkappen in Nederland, 1800-1970*, Amsterdam.
- Stenvert, R., 2013b, 'Theoretische bouwhistorie: naar de contouren van een onderzoeksagenda', in: *Nieuwsbrief Stichting Bouwhistorie Nederland*, nr. 55, 49-68.
- Stenvert, R. en E. Orsel, 2018, 'Jacob Roman, een innovatief ontwerper?', in: *Bulletin KNOB*, jrg. 117, nr. 2, 58-79.
- Stenvert, R. en G. van Tussenbroek (red.), 2015, *Inleiding in de bouwhistorie, opmeten en onderzoeken van oude gebouwen*, Utrecht.
- Stenvert, R. et al., 1998, *Monumenten in Nederland, Overijssel*, Zeist/Zwolle.
- Stenvert, R. et al., 2004, *Monumenten in Nederland, Zuid-Holland*, Zeist/Zwolle.
- Stenvert, R. et al., 2006, *Monumenten in Nederland, Noord-Holland*, Zeist/Zwolle.
- Stokroos, M., 1988, *Lood in Nederland, het gebruik van lood in voorbije eeuwen*, Amsterdam.
- Stokroos, M., 1990, *Koper in Nederland, het gebruik van koper in voorbije eeuwen*, Amsterdam.
- Storm van 's-Gravesande, C.M., 1850, *Handleiding tot de kennis der burgerlijke en militaire bouwkunst: Bouwkundige leercursus, ten gebruike der Koninklijke Militaire Akademie*, Breda.
- Swichgem, C.A. van, 1965, *Abraham van der Hart, 1747-1820, Architect, Stadsbouwmeester van Amsterdam*, Amsterdam.
- Temminck-Groll, C.L., 1963, *Middeleeuwse stenen huizen te Utrecht en hun relatie met die van andere noordwesteuropse steden, 's-Gravenhage*.
- Terwen, J.J., 1987, 'De architectuur van het Hollands classicisme in Leiden', in: *Het Rapenburg, Geschiedenis van een Leidse gracht, deel II: De Papelepel*, Leiden, 3-43.

DE ORDINAIRE KAP

- Terwen J.J., 1989, 'Pieter Post stuurt een declaratie aan de stad Leiden', in: *Uit Leidse bron geleverd, studies over Leiden en de Leidenaren in het verleden, aangeboden aan drs. B.N. Leverland bij zijn afscheid als adjunct-archivaris van het Leidse Gemeentearchief*, Leiden, 383-391.
- Terwen, J.J. en K.A. Ottenheym, 1993, *Pieter Post (1608-1669)*, Zutphen.
- Terwen-De Loos, J., 1952, 'De bouwgeschiedenis van het Hofje Meermansburg', in: *Leids Jaarboekje 44*, Leiden, 118-131.
- Terwen-De Loos, J., 1970, 'Twee woonhuizen van Cornelis de Jonge van Ellemeet', in: *Opstellen voor H. van der Waal*, Leidsche kunsthistorische reeks, deel III, Amsterdam/Leiden, 185-202.
- Toebast, J., 2014, 'Brabantse boerderijplattegronden vanuit bovengronds perspectief', in: *Huisplattegronden in Nederland, Archeologische aspecten van het huis*, Amersfoort, 465-495.
- Tol, A. van (red.), 1984, *Jellema, Bouwkunde 3*, Delft.
- Tollet, R. (red.), 2008, *Le logis en pan-de-bois dans les villes du bassin de la Meuse moyenne (1450-1650)*, Dossier de la Commission Royale des Monuments, Sites et Fouilles, volume 12, Luik.
- Tussenbroek, G. van, 2001, *Bouwen voor stad en land, Overzicht van het handelsnetwerk van de aannemersfamilie Van Neurenberg in de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden (1480-1640)*, Proefschrift Universiteit Utrecht, Utrecht.
- Tussenbroek, G. van, 2003, *Onder de daken van Zaltbommel, Bouwen en wonen in de historische binnenstad (1350-1650)*, Utrecht.
- Tussenbroek, G. van, 2006a, 'Architectuur- en bouwhistorisch onderzoek ten behoeve van monumentenzorg', in: *Bulletin KNOB*, jrg. 105, nr. 6, 229-234.
- Tussenbroek, G. van, 2006b, 'Vlotverbindingen, Het wisgat als bouwhistorische mythe? Sporen van houtvloten in Amsterdamse kappen (en elders)', in: *Nieuwsbrief Stichting Bouwhistorie Nederland*, nr. 41, 7-15.
- Tussenbroek, G. van, 2008a, 'Geheimschrift in oude constructies, Amsterdam en de internationale houthandel in de 17de en 18de eeuw', in: *Nieuwsbrief Stichting Bouwhistorie Nederland*, nr. 45, 37-51.
- Tussenbroek, G. van, 2008b, 'Hout voor de Derde Uitleg, De bouw van de Amsterdamse grachtengordel', in: *Amsterdam, Monumenten & Archeologie*, 7, Amsterdam, 119-129.
- Tussenbroek, G. van, 2009, 'Dachwerke des 17. und 18. Jahrhunderts in Amsterdam. Tradition und Erneuerung', in: *Dachkonstruktionen der Barockzeit in Norddeutschland und im benachbarten Ausland*, Petersberg, 124-135.
- Tussenbroek, G. Van, 2010, 'Hausbau in Holland – Eine Einführung', in: *Hausbau in Holland, Baugeschichte und Stadtentwicklung*, Jahrbuch für Hausforschung, band 61, Marburg, 9-23.
- Tussenbroek, G. van, 2012, *Historisch hout in Amsterdamse monumenten, Dendrochronologie – houthandel – toepassing*, Publicatiereeks Amsterdamse Monumenten 3, Amsterdam.
- Tussenbroek, G. van, 2013, 'Alzo zult gijlieden dat maken', *Gebruik en ontwikkeling van bouwcontracten en bestekken in de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden tot 1650*, Leiden.

LITERATUUR

- Tussenbroek, G. van, 2015a, ‘De droechste waegscotten, die ghij weet te becomeen’. De gedifferentieerde houtmarkt voor 1800 en de wisselwerking tussen aanbod, vraag en toepassing’, in: *Bulletin KNOB*, jrg. 114, nr. 3, 170-185.
- Tussenbroek, G. van, 2015b, ‘Voor de grote uitleg. Stedelijke transformatie en huisbouw in Amsterdam, 1452-1578’, in: *Stadsgeschiedenis*, jrg. 2015, nr. 1, Hilversum, 1-23.
- Tussenbroek, G. van, 2017a, ‘De versterkte stad Zaltbommel’, recensie in: *Bulletin KNOB*, jrg. 116, nr. 3, 157-158.
- Tussenbroek, G. van, 2017b, ‘Timber-framed Town Houses in the Northern Netherlands Before 1600. Construction and Geographical Distribution’, in: *Vernacular Architecture*, vol. 48:1, 44-62.
- Tussenbroek, G. van, A. van Drunen en E. Orsel, 2012, ‘Bouwhistorische waardenkaarten. Een gebiedsgerichte benadering van bouwhistorisch erfgoed’, in: *Bulletin KNOB*, jrg. 111, nr. 1, 40-53.
- Valeriani, S., 2006a, *Kirchendächer in Rom, Zimmermannskunst un Kirchenbau von der Spätantike bis zur Barockzeit*, Berliner Beiträge zur Bauforschung und Denkmalpflege 3, Petersberg.
- Valeriani, S., 2006b, ‘The Roofs of Wren and Jones: A Seventeenth-Century Migration of Technical Knowledge from Italy to England’, in: *Working Papers on the Nature of Evidence: How Well Do ‘Facts’ Travel?*, nr. 14/06, London.
- Valeriani, S., 2008, ‘Behind the Façade: Elias Holl and the Italian Influence on Building Techniques in Augsburg’, in: *Working Papers on the Nature of Evidence: How Well Do ‘Facts’ Travel?*, nr. 29/08, London.
- Vandenabeele, L, I. Bertels en I. Wouters, 2016, ‘Baltic shipping marks on nineteenth-century timber: Their deciphering and a proposal for classifying old timber’, in: *Construction History*, volume 31, nr. 2, 157-175
- Veerman, J., 2015, ‘De bouwgeschiedenis van de Hooglandsekerk’, in: *Zeven eeuwen Hooglandse kerk, De kathedraal van het licht*, Leiden, 197-281.
- Vermaarsch, J., 1664, *Eerste deel der Bouw-kunst, ofte grondige bewijs-redenen, over den sin ende Practijck van den Autheur Vincent Scamozzi*, Leiden.
- Vink, E., 1993, ‘Bosch bouwhout onderweg, Een historisch onderzoek naar de herkomst van Bosch bouwhout in de vijftiende en zestiende eeuw’, in: *Bulletin KNOB*, jrg. 92, nr. 5, 129-140.
- Viollet-Le-Duc, E.M., 1854-1875, *Dictionnaire raisonné de l’architecture française du XIe au XVIe siècle*, 10 delen, Paris.
- Visser, R.M., 2008, ‘Geveld door de Romeinen?, Aanwijzingen voor bosbouw in de Romeinse tijd’, in: *Vitruvius*, nr. 4, Rotterdam, 46-51.
- Volmer, L. en W.H. Zimmermann (red.), *Glossary of Prehistoric and Historic Timber Buildings / Glossar zum prähistorischen und historischen Holzbau, Studies in Landscape and Settlement History in the Southern North Sea Region 3 / Studien zur Landschafts- und Siedlungsgeschichte im südlichen Nordseegebiet 3*, Wilhelmshaven.
- Voskuil, J.J., 1979, *Van vlechtwerk tot baksteen, Geschiedenis van de wanden van het boerenhuis in Nederland*, Arnhem.

DE ORDINAIRE KAP

- Vries, D.J. de, 1979, *De konstruktieve ontwikkeling van het stadswoonhuis te Zwolle van 1300-1700*, Afstudeerscriptie Bouwkunde, HTS Zwolle, Zwolle.
- Vries, D.J. de, 1983, 'Middeleeuwse boerderijplattegronden en de oudste bekende kapconstructies. Vraagtekens bij het onderzoek naar vroege draagconstructies', in: *Stichting Historisch Boerderijonderzoek, Jaarverslag 1983*, Arnhem, 45-61.
- Vries, D.J. de, 1985, 'IJzer en ijzerconstructies', in: *Restauratie Vademecum*, deel 2b, 'IJzer', RV blad 01, 1-17, Zeist.
- Vries, D.J. de, 1987, 'Monumenten dendrochronologisch gedateerd', in: *Bulletin KNOB*, jrg. 86, nr. 2, 85-89.
- Vries, D.J. de, 1988a, 'Middeleeuwse dakbedekkingsmaterialen in Nederland', in: *Restauratie Vademecum*, deel 2a, 'Dakpan', RV blad 03, 1-14, Zeist.
- Vries, D.J. de, 1988b, 'Monumenten dendrochronologisch gedateerd (2)', in: *Bulletin KNOB*, jrg. 87, nr. 2, 71-73.
- Vries, D.J. de, 1990a, 'Mitteralterliche Dachdeckungsmaterialien in den Niederlanden', in: *Hausbau in den Niederlanden*, Jahrbuch für Hausforschung, band 39, Marburg, 79-96.
- Vries, D.J. de, 1990b, 'Monumenten dendrochronologisch gedateerd (3)', in: *Bulletin KNOB*, jrg. 89, nr. 5, 19-26.
- Vries, D.J. de, 1992, 'Monumenten dendrochronologisch gedateerd (4)', in: *Bulletin KNOB*, jrg. 91, nr. 1, 27-35.
- Vries, D.J. de, 1993, 'Monumenten dendrochronologisch gedateerd (5)', in: *Bulletin KNOB*, jrg. 92, nr. 3, 64-71.
- Vries, D.J. de, 1994a, *Bouwen in de late middeleeuwen, Stedelijke architectuur in het voormalige Over- en Nedersticht*, Utrecht.
- Vries, D.J. de, 1994b, 'Dendrochronologisch dateringsonderzoek': in *Restauratie Vademecum*, deel 2a, 'Dendrochronologie', RV blad 01, 1-11, Zeist.
- Vries, D.J. de, 1996, 'Monumenten dendrochronologisch gedateerd (6), Torens en kerken', in: *Bulletin KNOB*, jrg. 95, nr. 4, 128-135.
- Vries, D.J. de, 1997, 'Monumenten dendrochronologisch gedateerd (7), Huizen', in: *Bulletin KNOB*, jrg. 96, nr. 6, 218-225.
- Vries, D.J. de, 1998, 'Dendrochronologisch datierte Dachwerke in Maastricht (NL) und Umgebung', in: *Hausbau in Belgien*, Jahrbuch für Hausforschung, band 44, Marburg, 235-246.
- Vries, D.J. de, 2000, 'Vergelijkend natuurwetenschappelijk dateringsonderzoek', in: *Bulletin KNOB*, jrg. 99, nr. 3, 74-84.
- Vries, D.J. de, 2001a, 'Jelis Knijff en Jelis Jelissen, kistemaker in Zwolle en beeldsnijder in Kampen', in: *Bulletin KNOB*, jrg. 100, nr. 2, 72-82.
- Vries, D.J. de, 2001b, *Verbrokkeld verleden*, Oratie 5 oktober 2001, bijzondere leerstoel bouwhistorie Universiteit Leiden, Leiden.

LITERATUUR

- Vries, D.J. de, 2002, 'The significance of building history research for conservation in the Netherlands', in: *Preparatory Architectural Investigation in the Restoration of Historical Buildings*, Leuven, 95-103.
- Vries, D.J. de, 2003, 'The appearance of trusses in the Low Countries', in: *Proceedings of the First International Congress on Construction History*, Madrid, 2097-2105.
- Vries, D.J. de, 2006a, 'Hausforschung in Quedlinburg, 11-15 juni 2006', in: *Nieuwsbrief Stichting Bouwhistorie Nederland*, nr. 41, 24-27.
- Vries, D.J. de, 2006b, 'Ambachtelijk metselwerk', in: *Bulletin KNOB*, jrg. 105, nr. 1/2, 2-14.
- Vries, D.J. de, 2007, 'Beproefde gevels', in: *Bulletin KNOB*, jrg. 106, nr. 3, 148-156.
- Vries, D.J. de, 2008, 'Kapconstructies uit de 18de eeuw; stilstand of vernieuwing?', in: *Bulletin KNOB*, jrg. 107, nr. 5/6, 224-232.
- Vries, D.J. de, 2009, 'Een timmerman zal tot zijn proeve maken ...', in: *Bulletin KNOB*, jrg. 108, nr. 1, 32-47.
- Vries, D.J. de, 2010, 'Meisterproben der holländischen Bauhandwerker', in: *Hausbau in Holland, Baugeschichte und Stadtentwicklung*, Marburg, 131-146.
- Vries, D.J. de, 2013, 'Geletterde bouwvakkers', in: *Nieuwsbrief Stichting Bouwhistorie Nederland*, nr. 55, 37-48.
- Vries, D.J. de, 2015, 'Uit ander hout gesneden. Veranderend houtgebruik in de zestiende en zeventiende eeuw', in: *Bulletin KNOB*, jrg. 114, nr. 3, 186-202.
- Waard, F. van der, 1996, '“Oplecht wark”, de oudste boerderijconstructies in Oost-Nederland', in: *Monumenten en bouwhistorie, Jaarboek Monumentenzorg 1996*, Zeist, 8-18.
- Walker, J. en N. Alcock, 2017, 'The carpentry of a twelfth century aisled hall: Burmington manor, Warwickshire', in: *Vernacular Architecture*, vol. 48:1, 63-77.
- Wallis, P., 2018, 'Between apprenticeship and skill: acquiring knowledge outside the academy in Early Modern England', in: *Science in Context* (in druk), Cambridge.
- Waterbolk, H.T., 2009, *Getimmerd verleden, sporen van voor- en vroeghistorische houtbouw op de zand- en kleigronden tussen Eems en IJssel*, Groningen Archaeological Studies Vol. 10, Groningen.
- Wattjes, J.G., 1930, *Constructie van Gebouwen, Eenvoudige dakconstructies en dakbedekkingen*, deel IX, derde druk, Amsterdam.
- Weegenaar, E.R., 1995, *Stadsbank Leiden, Breestraat 24*, Leiden, Leiden.
- Weststrate, J., 2008, *In het kielzog van moderne markten, Handel en scheepvaart op de Rijn, Waal en IJssel, ca. 1360-1560*, Middeleeuwse Studies en Bronnen CXIII, Hilversum.
- Weve, W., 2002, 'Een bijzonder kaptyp in Delft', in: *Nieuwsbrief Stichting Bouwhistorie Nederland*, nr. 31, 22-24.
- Weve, W., 2013, *Huizen in Delft in de 16de en 17de eeuw*, Zwolle.

DE ORDINAIRE KAP

Wielen-de Goede, M. van der, 2006, *De nieuwe trekweg langs de Vliet, Het jaagpad van Leiden tot de Leidschendam en de trekschuitdiensten naar Delft en Den Haag 1636-1638*, Leidse Historische Reeks nr. 19, Leiden.

Witbreuk, H., A.G.A. Nijmeijer en M.A.A. Soppe, 2009, *Bescherming Bouwhistorische Waarden*, z. pl.

Wolters-Noordhoff, 2000, *De Grote Bostatlas*, 51ste editie, Groningen.

Yeomans, D., 1986, 'Inigo Jones's Roof Structures', in: *Architectural History*, vol. 29, 1986, 85-101.

Yeomans, D., 2009, 'Baroque roofs in England', in: *Dachkonstruktionen der Barockzeit in Norddeutschland und im benachbarten Ausland*, Petersberg, 153-164.

Zalewski, P., 1996, 'Bürgerhausdachwerke in Schmalkalden', in: *Dächer in Thüringen, Arbeitshefte des Thüringischen Landesamtes für Denkmalpflege*, Bad Homburg en Leipzig, 61-68.

Zalewski, P., 2009 (red.), *Dachkonstruktionen der Barockzeit in Norddeutschland und im benachbarten Ausland*, Petersberg.

Zantkuijl, H.J., 1975, *Bouwen in Amsterdam; Het woonhuis in de stad, Van sporenkap tot mansarde*, deel 1, afl. 6, Amsterdam.

Zantkuijl, H.J., 1993-1, *Bouwen in Amsterdam; Het woonhuis in de stad*, herdruk, Amsterdam.

Zantkuijl, H.J., 1993-2, 'Houtskelethuizen met stenen wanden', in: *Jaarboek Monumentenzorg 1993*, Zeist, 36-50.

Zimmermann, W.H., 2016, 'Heraus aus den Löchern! Der Übergang vom Pfosten- zum Ständerbau', in: *Nah am Wasser, auf schwankendem Grund, Der Bauplatz und sein Haus*, Kataloge und Schriften des Museumsdorfes Cloppenburg, Band 32, Aurich.

Zweers, D., 1996, 'Van stergebinten en torenspitsen, een merkwaardige kapconstructie boven de koorsluiting van gotische kerken', in: *Monumenten en bouwhistorie, Jaarboek Monumentenzorg 1996*, Zeist, 29-38.

Zwerger, K., 2015, *Wood and Wood Joints, Building Traditions in Europe, Japan and China, Third, Expanded Edition*, Basel.

Zwiers, L., 1907, *Houtconstructies*, Amsterdam.

Zwiers, L., 1920, *Handboek der burgerlijke bouwkunde, deel 1, Houtconstructies*, vierde druk, Amsterdam.

AFBEELDINGVERWIJZING

De afbeeldingen en figuren zijn vervaardigd door de auteur voor zover hieronder niet vermeld.

Afkortingen

ELO – Erfgoed Leiden en Omstreken
 NHAH – Noord-Hollands Archief Haarlem
 NI – Nieuwe Instituut Rotterdam
 SHdH – Stichting Houtzaagmolen de Heesterboom Leiden
 UB Leiden – Universiteitsbibliotheek Universiteit Leiden

Afbeeldingen

- 1 British Library: Add MS 18850BL, f. 15v. Miniatuur uit de *Bedford Hours*, 1423.
- 4 Hoffsummer 2002, 262-263.
- 5 Caston 2005, 579.
- 6 Harris 2003, 49.
- 7 Janse 1989, 71, 93, 83, 120, 250, 281, 257 en 623.
- 8 ELO, kaart E. Gehring.
- 9 Boerefijn en Orsel 2009, 67.
- 10 Boerefijn en Orsel 2009, 67.
- 15 Koninklijke Bibliotheek van België, Ms 9242, fol 232. Chroniques de Hainaut, 1447-1448.
- 16 Lunsingh Scheurleer et al. 1990c, 480.
- 17 ELO, foto L. Gräper. De maquette bevindt zich in de collectie van Museum De Lakenhal.
- 20 Dit bestek bevindt zich in de archieven van ELO. Met dank aan bouwhistoricus J. Dröge voor de afbeelding.
- 21 ELO, archieven van de gilden, 0509, inv.nr. 1110.
- 23 ELO, PV29612.
- 24 ELO, z.n. Poortje frieslijst Sint Josephs gildehuis,
- 25 NHAH, toegangsnummer 1105, LI timmermans of St. Josephgilde, nr. 315. Foto D.J. de Vries.
- 26 Eiken: <http://treesplanet.blogspot.nl/2014/05/quercus-robur-pedunculata-oak-english.html#.V-wf6fTW3IE> en https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Quercus_robur_crosssection.jpg.
 Dennen: <http://www.funghiitaliani.it/?showtopic=47322> en https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Abies_alba_cross_section_Beskid_%C5%BBwiecki.JPG.
 Grenen: http://en.hortipedia.com/wiki/Pinus_sylvestris en http://www.aphotoflora.com/conifer/pinus_sylvestris_scots_pine.html.
 Vuren: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Picea_abies1.JPG en https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f6/Reaction_Wood_of_Picea_Abies.jpg.
 Gecontroleerd 2019-10-06.
- 39 ELO, PV329.1a.
- 40 Van Oerle 1975, 325, afb. 336.
- 41 ELO, PV362.
- 42 ELO, PV4549.5. Foto J. Goedeljee, eind 19de eeuw.
- 43 Stichting Houtzaagmolen de Heesterboom.
- 44 ELO, PV5382.3.
- 45 ELO, kaart E. Gehring.
- 55 Enderman 2004a, 16
- 83 Natrus et al. 1736, afb. I.
- 116 Natrus et al. 1736, afb. I.
- 164 Natrus et al. 1736, afb. II.
- 165 Natrus et al. 1736, afb. II.
- 180-182 ELO, PV329.1a.
- 183 Gemeente Leiden. Luchtfoto situatie 2008.
- 206 ELO, PV20651.
- 222 ELO, SA II, inv.nr. 7877. Met dank aan bouwhistoricus Jan Dröge. Zie De Vos et al. 2016, 21-24.
- 232 ELO, fotocollectie monumentenzorg.
- 289 ELO, PV21360. In 1657 werd de trekvliet naar Haarlem aangelegd. Zie Gerritsen 2006, 44.
- 352 ELO, PV21351.
- 369 Poley 1770, plaat I, fig. 3.
- 370 Erzey 1777. Ontleend aan De Vries 2008, 227.
- 371 Brade 1842, plaat 13, fig. 4.

DE ORDINAIRE KAP

- 372 ELO, PV12430.
- 374 Van Campen 1780, plaat IV.
- 377 BBA 2005, 98.
- 378 Universiteit Leiden, Universiteitsbibliotheek, COLLBN Port 14 N 154 en 155, detail.
- 379 Nieuwe Instituut, LAAX, 0110, r.113. Verbouwtekening 1927, Van der Laan.
- 380 ELO, PV12407.
- 381 ELO, PV26301.
- 382 ELO, PV12336.
- 390 ELO, PV30824.1a.
- 391 ELO, PV28676.1.
- 394 Palladio 1570, boek III, 15.
- 395 Serlio 1575, boek VII, 197. Foto Ronald Stenvert.
- 396 Yeomans 1986, 92.
- 397 Valeriani 2006b, 18.
- 398 ELO, PV32080.
- 399 Danckers z.j., ca. 1675, folio 35.
- 400 Glaudemans en Steehouwer 1995, 23.
- 401 Janse 1989, 112, afb. 165.
- 402 Janse 1989, 93, afb. 125.
- 403 Van Tussenbroek 2012, 199. Tekening D. Derksen.
- 404 Dolfijn et al. 1989, 306.
- 405 Weve 2013, 225.
- 407 ELO, tekening P.J. De Vos.
- 408-409 Dijkstra et al. 2010, 167-169. Het blokkeel is vondst 771.
- 410 Janse 1989, 92, afb. 118.
- 411 Janse 1989, 195, afb. 368.
- 412 Janse 1989, 94, afb. 124.
- 413 Janse 1989, 89, afb. 112.
- 415 Orsel 2011c, 92. Huis 5 in opgraving KOL aan het Steenschuur.
- 416 Hundertmark 2012, 48, afb. 6
- 417 SBN Nieuwsbrief, mei 2012, nr. 52, afbeelding achterzijde omslag.
- 418 Janse 1989, 76, afb. 87.
- 419 Janse 1989, 71, afb. 75.
- 427 Glaudemans 1996, 249, afb. 3.
- 428 Janse 1989, 93, afb. 119.

Figuren

- 8 Nomenclatuur ontleend aan Van Tol 1984, 113.
- 9 Hellingshoeken ontleend aan Binding 1991, 11.
- 10 Hoffsummer 2002, 151, fig. 120.
- 14 De waarden voor leien zijn ontleend aan Janse 1986, p.64-65.

CURRICULUM VITAE

CURRICULUM VITAE

Edwin Dietrich Orsel werd op 20 juli 1969 geboren op de grens van Nederland en Duitsland, in het douanekantoor van Mander in de gemeente Tubbergen. Hij studeerde vanaf 1989 bouwkunde aan de Hogere Technische School te Groningen en sloot deze studie in 1993 af met een restauratieproject voor drie pakhuizen aan de Kleine Butjesstraat in Groningen. Hij vervolgde zijn studie aan de faculteit Bouwkunde van de Technische Universiteit Delft, met een vrij doctoraal, gericht op restauratie, hergebruik en renovatie- en onderhoudstechnieken. In 1996 studeerde hij af op een bouwhistorisch onderzoeks- en restauratieproject voor het huis Polstraat 16 in Deventer.

Vanaf 1996 is hij werkzaam als bouwhistoricus, in eerste instantie voor bouwhistorische bureaus zoals het FBB, het IBID en Bureau Kamphuis. Sinds 2001 werkt hij als stadsbouwhistoricus bij de gemeente Leiden. Eerst bij het Bureau Monumenten en Archeologie van de gemeente Leiden en sinds een fusie van 2013 met het Regionaal Archief Leiden bij Erfgoed Leiden en Omstreken.

Als gemeentelijk bouwhistoricus houdt hij zich bezig met alle aspecten van bouwhistorisch onderzoek, van bouwhistorische waardestellingen en documentaties tot voorlichting, beleid en communicatie.

Vele Leidse bouwwerken zijn door hem bouwhistorisch onderzocht. Regelmatig publiceert en presenteert hij over bouwhistorie in algemene zin en gebouwen of vondsten in het bijzonder. In 2007 verscheen een publicatie van zijn hand over de historische ontwikkeling en toepassing van bakstenen en metselwerk in Leiden. Hij werkte, samen met collega-archeologe Chrystel Brandenburgh, aan de, tot nu toe voor Nederland unieke, Leidse integrale Onderzoeksagenda Archeologie en Bouwhistorie uit 2013. Ook droeg hij zorg voor de ontwikkeling van een Leidse bouwhistorische waardenkaart. En in 2018 legde Leiden als eerste gemeente in Nederland deze bouwhistorische waarden vast in een bestemmingsplan, inclusief regelgeving waarbij een documentatieplicht geldt voor de initiatiefnemer bij verstoring van deze waarden. Hij werkte, samen met collega's Pieter-Jan De Vos en Cor de Graaf, in het kader van het Rembrandtjaar 2019, aan de digitale reconstructie van het geboortehuis van Rembrandt. De reconstructie is zowel in de digitale wereld als in publicatievorm voor het publiek beschikbaar gemaakt. Ook internationaal is hij actief, onder andere met bijdragen aan congressen van Construction History, de Arbeitskreis für Hausforschung en Château Gaillard.

Edwin Orsel zet zich ook in voor het algemeen belang van bouwhistorisch onderzoek. Hij was eerst secretaris en thans voorzitter van het Convent van Gemeentelijke Bouwhistorici. Daarnaast is hij bestuurslid van de Stichting Bouwhistorie Nederland, lid van de Nederlandse Kastelen Studie Groep en lid van diverse monumentencommissies.